

สินน้ำใจกับการเลื่อนความหมาย Remuneration and the Meaning Shift

สิริกอร์ อมฤตวาริน

Sirikorn Amaritwarin

พจนนา มาโนช

Phortchana Manoch

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Suan Sunandha Rajabhat University

E-mail: sirikorn.am@ssru.ac.th

วันที่รับบทความ (Received) : 25 มีนาคม 2566

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 31 ธันวาคม 2566

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 31 ธันวาคม 2566

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความหมายของคำว่า “สินน้ำใจ” และการเลื่อนความหมาย โดยใช้การวิเคราะห์ปรัชญา ผลการวิจัยพบว่า สินน้ำใจมาจากคำว่าสินและน้ำใจ ซึ่งมีภววิทยาของน้ำใจบนความสัมพันธ์ของการรู้จักกันและการมีกิจเกี่ยวข้องกัน และมีสินน้ำใจเป็นการตอบแทนน้ำใจซึ่งแบ่งเป็นสินน้ำใจสีขาวและสินน้ำใจสีดำ และได้ถูกเลื่อนความหมายเป็นสินบนตามภววิทยาของผลประโยชน์ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง แต่เมื่อสินบนนั้นเป็นคำที่ได้แสดงคุณค่าในเชิงลบไปเสียแล้ว สินน้ำใจก็ถูกเลื่อนความหมายจนเกิดความเข้าใจในระดับเดียวกับสินบนนั่นคือ เป็นรากเหง้าของการคอร์รัปชัน การวิจัยนี้เสนอว่า เมื่อความหมายของคำถูกเลื่อนไปในทางที่ลบก็ควรคืนความหมายเดิมของคำๆ นั้นนั้นด้วยการชี้แจงความหมายเดิมเพื่อรักษาความหมายของคำให้ตรงกับสภาพหรือสภาวะของคำ “สินน้ำใจ” มีขอบเขตความหมายแท้ที่ใช่หรือไม่ใช้อย่างชัดเจน ส่วนใดที่ไม่ใช่ความหมายแท้และทำให้ความหมายเดิมเสียไปก็ใช้วิธีนัยคือ ตัดส่วนที่ผิดเพี้ยนออกไปทีละส่วนๆ เพื่อให้เหลือแต่ส่วนที่ตรงกับความหมายแท้เพื่อให้เห็นคุณค่าของคำว่า “สินน้ำใจ” บนพื้นฐานของน้ำใสใจจริงอันเป็นความ “ดีงาม” แบบไทยแท้ และเห็นภัยที่เกิดขึ้นจากการเลื่อนความหมายหรือทำลายความหมายที่ดีแต่เดิมให้เสียไปที่เกิดในสังคมไทย

คำสำคัญ: สินน้ำใจ, การเลื่อนความหมาย, คอร์รัปชัน

ABSTRACT

The objective of the research was to analysis the meaning of remuneration and the meaning shift with the philosophical analysis, the result was shown that the remuneration was derivative from the things/goods and kindness which has an ontology on the relationship of

acquaintance and affair, and there is a remuneration, in return for gratuity, which is divided into white and black remuneration. However, it has been relegated to a bribe based on the ontology of the benefits involved. But bribe is a word that has already color negative. The meaning of remuneration has been blurred until it is understood at the same level as a bribe and is the root of corruption. The research suggests that when the meaning of a word is negatively blurred, the original meaning should be restored by clarifying its original meaning, so as to make it consistent with the conditions of the word "remuneration", clarify whether the boundary of its true meaning is "remuneration" and make it lose its original meaning, and adopt a deductive method, that is, cut the distorted part one by one, leaving the part consistent with its true meaning, so as to realize it on the basis of the real Thai word "Goodness", and see the threat of blurring or destroying the original good intention of the word meaning in Thai society.

Keywords: Remuneration, Meaning shift, Corruption

1. บทนำ

เมื่อกล่าวถึงการคอร์รัปชัน คำหนึ่งที่ได้รับการหยิบยกมาใช้กันอย่างแพร่หลายคือ คำว่าสินน้ำใจ คำนี้มีความเข้าใจกันทั่วไปว่าเป็นความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นผลที่เกิดขึ้นจากความมีน้ำใจ และน้ำใจเป็นพื้นฐานที่ทำให้เกิดคุณธรรมข้ออื่นๆ เช่น เมตตากรุณา ความเอื้ออาทร ความเสียสละแบ่งปัน ความมีมิตรไมตรี เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้ว่า สินน้ำใจได้ถูกใช้ในการสื่อถึงการตอบแทนบุญคุณที่ได้รับเพื่อสร้างไมตรีและการดูแลซึ่งกันและกัน ซึ่งจำเป็นต้องวางอยู่บนฐานคิดของความพอดีและพอประมาณที่สอดคล้องกับความเป็นจริง จึงจะเป็นสิ่งที่ดีที่เอื้อต่อความสุข (สิริกร อมฤตวาริน และกิริติ บุญเจือ, 2558) แต่เมื่อมีผู้ใช้คำนี้โดยนัยหวังการเอื้อประโยชน์จากการใช้อำนาจรัฐของผู้รับในอนาคตก็ได้รับการใช้อย่างแพร่หลาย และมองว่าสินน้ำใจเป็นรากเหง้าหนึ่งของปัญหาทุจริตคอร์รัปชันในวงราชการ

ทั้งนี้การคอร์รัปชันเป็นกระบวนการที่มุ่งทำการบิดเบือนระบบการปฏิบัติงานไปจากปกติหรือบิดเบือนระบบตรวจสอบ เป็นการทำลายระบบที่มีอยู่และเป็นการปล่อยปละละเลยไม่ให้เป็นไปตามระบบที่ควรจะเป็น โดยบริบทสากลหมายถึง การกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายอันเป็นการกระทำที่ชั่วช้าและฉ้อโกงโดยเจตนาที่จะหลีกเลี่ยงกฎหมาย รวมทั้งการกระทำที่ขัดต่อตำแหน่งหน้าที่และสิทธิของผู้อื่น (พจนานามโนช, กิริติ บุญเจือ, เอนก สุวรรณบัณฑิต, และสิริกร อมฤตวาริน, 2563, น. 250) นั่นคือ การร้องขอให้เจ้าหน้าที่ทำสิ่งที่ร้องขอเกินกว่าปกติหรือทำน้อยกว่าปกติ หรือแม้กระทั่งการเอาหูไปนาเอาตาไปไร่ บริบทสังคมไทยมีทรรศนะต่อการคอร์รัปชันผ่านมุมมองของการฉ้อราษฎร์บังหลวง การทุจริตในหน้าที่ราชการ การรีดนาทาเร้นประชาชน การกินสินบน การฉ้อฉล การกินตามน้ำ ค่าน้ำร้อนน้ำชา เงินใต้โต๊ะและค่าวิ่งเต้น ตลอดจนความอยุติธรรมอื่นๆ ที่ข้าราชการหรือบุคคลอื่นใดใช้เป็นเครื่องมือในการลิดรอนความเป็นธรรมและความถูกต้องตามกฎหมายของสังคม โดยมีกรอบมุ่งเน้นไปที่ผลประโยชน์ที่ได้มาอย่างผิดหลักการศีลธรรมด้วยการใช้อำนาจและหน้าที่

หรืออิทธิพลที่มีอยู่ในทางที่ผิด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดในกรอบของริชเวธ (อิมรอน ซาเหาะ, ยาสมิน ชัตตาร์, และอับดุลเอวาล์ สิดิ, 2565: 43) ซึ่งในทางอิสลามหมายถึง การยื่นมือของผู้รับริชเวธเพื่อล้วงเอาทรัพย์สินที่อยู่ในกรอบครองของผู้ให้ริชเวธ จึงเป็นคำตอบแทนหรือรางวัลที่ได้มาโดยได้รับความชอบธรรม มีคุณสมบัติของความผิดอย่างเด่นชัด

เมื่อพิจารณาว่าคอร์รัปชันประกอบด้วยบุคคลอย่างน้อย 2 ฝ่าย และมีกระบวนการให้และการรับเป็นขั้นตอนสำคัญ ก็จะต้องกำหนดกรอบไว้ว่าเป็นการเสนอให้หรือการมอบให้โดยมีความคาดหวังต่อบางสิ่งที่จะกลับคืนมา งานเขียนด้านความขัดกันของผลประโยชน์มักจะชี้ว่า โดยเฉพาะในเอเชีย การให้ของขวัญเป็นส่วนหนึ่งของระบบแลกเปลี่ยน และผู้ที่ไม่มีส่วนในการให้และการรับเป็นคนหยาบและขัดขึ้นต่อระบบความสัมพันธ์ในสังคม (Bos, 2020, น. 183) แนวคิดเรื่องการให้ของขวัญเป็นฐานสำคัญที่พึงพิจารณาเป็นฐานของกระบวนการคอร์รัปชัน ดังเช่นที่ปรากฏประมวลจริยธรรมในการรับของขวัญของข้าราชการจะต้องมีมูลค่าไม่เกิน 3,000 บาท

วัฒนธรรมทางความคิดของผู้คนได้มีความพยายามหาคำอื่นมาแทนคำว่าสินบน แม้จะคงความหมายเดิมต่อไปแต่ก็ได้ทำให้ระดับการเห็นภาพในการทุจริตแตกต่างกันเป็น 3 ระดับ คือ ภาษาเห็นภาพในการทุจริตมากที่สุด เช่น คดโกง ฉ้อโกง รับสินบน ฯลฯ ภาษาที่เห็นภาพในการทุจริตปานกลาง เช่น ไม่ซื่อ เปียดบัง ฉ้อฉล ฯลฯ และภาษาที่เห็นภาพในการทุจริตน้อย เช่น อุปถัมภ์ เล่นพวก อามิสสินจ้าง ฯลฯ (จิรัฐพร ไทยงูเหลือม, พิมพ์พจรี บรรจงปฐ, อารีย์ ศรีอำนาจ, และวิมาน วรรณคำ, 2561) ถ้อยคำในการสื่อสารระหว่างบุคคลที่แตกต่างกันย่อมขึ้นอยู่กับการตีความและความเข้าใจระหว่างบุคคลซึ่งมีนัยยะแฝงอยู่ ทั้งนี้ ในเชิงปรัชญานั้นถือว่าเป็นหน้าที่ของปรัชญาที่จะต้องทำลายภาพลวงตา ซึ่งมีต้นกำเนิดจากความเข้าใจผิด (Kant, 1781) ถ้าเรารู้ความหมายของศัพท์นั้นแล้ว เวลาอ่านคำก็ต้องคิดถึงความหมายอันแท้จริง การเข้าถึงความหมายแท้ จะทำให้เราชัดเจนว่าอีกฝ่ายพูดอะไรกันแน่ นั่นจึงจะทำให้เราเป็นนายแห่งความคิด (master of our mind) จิตเป็นนายแห่งความคิด ไม่ถูกภาษาและความคิดหลอกให้เข้าใจจนเกิดเป็นหมอกและควันที่ล่อลวงเราไว้จนเราไม่เห็นความเป็นจริง ดังนั้น ผู้วิจัยสนใจคำว่า “สินน้ำใจ” ในฐานะของคำที่น่าจะมีความหมายแท้ และมุ่งที่จะทบทวนในเชิงปรัชญาเพื่อสะท้อนนัยยะทางความคิดเพื่อที่จะเข้าใจฐานความคิดที่นำไปสู่การใช้คำและรื้อฟื้นความหมายของคำว่าสินน้ำใจในเชิงบวกต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความหมายของคำว่า “สินน้ำใจ” ในเชิงปรัชญา
2. เพื่อเสนอแนะแนวทางการคืนความหมายของคำว่า “สินน้ำใจ”

3. ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพนี้ใช้วิธีวิจัยทางปรัชญา คือ วิธีวิเคราะห์เชิงปรัชญา โดยแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับสินน้ำใจ ในด้านของคำ วัฒนธรรม และทฤษฎีต่อการใช้คำสินน้ำใจกับคำอื่นมาทำการวิเคราะห์ข้อมูล เรียบเรียงผลการศึกษาและสรุปผลการศึกษา จำกัดข้อมูลเท่าที่ผู้วิจัยเข้าถึงได้จนถึงวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2565

4. สรุปผลการวิจัย

เมื่อพิจารณาจากรูปคำ พบว่า

สินน้ำใจ หมายถึง เงิน หรือทรัพย์สินที่ให้เป็นรางวัล เป็นคำประกอบ มาจาก สิน และ น้ำใจ

สิน หมายถึง เงิน ทรัพย์สิน มักใช้คู่กับคำว่า ทรัพย์สิน เป็น ทรัพย์สินสิน หรือสินทรัพย์สิน

น้ำใจ หมายถึง ใจจริง ความจริงใจ นิสัยใจคอ และ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

การวิเคราะห์เชิงปรัชญาจึงมุ่งไปที่ความหมายของคำว่า “น้ำใจ” และคำว่า “สินน้ำใจ”

4.1 น้ำใจ

น้ำใจ โดยศัพท์มาจากคำว่า “น้ำ” กับคำว่า “ใจ”

คำว่า “น้ำ” แสดงถึง รูปลักษณะหรือคุณลักษณะที่แสดงถึงความชุ่มฉ่ำ ความฉ่ำเย็น ความใส สะอาดทั้งกายและใจ

คำว่า “ใจ” หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดโดยทั่วไป รวมถึงจิตสำนึก (มโนธรรม) ที่อยู่ในใจของแต่ละคนด้วย

เมื่อนำคำว่า น้ำ มารวมกับคำว่า ใจ จึงมีสัญลักษณ์ว่า เป็นความรู้สึกนึกคิดที่มีลักษณะฉ่ำเย็น ชื่นใจ ช่วยคลายทุกข์ร้อน ดังอุปมาว่า “น้ำใจคือ น้ำทิพย์ขลอมใจให้ใสเย็น สดชื่น แจ่มใส” ที่เรียกว่าเป็น “น้ำทิพย์” เพราะของทิพย์เป็นสิ่งที่มองไม่เห็นด้วยตาเปล่า แต่เป็นสภาวะทางใจอย่างหนึ่งที่มีอยู่จริงและสัมผัสได้ด้วยใจ เมื่อใดที่น้ำใจหล่อไหลออกมาจนล้นจิต ความร่มเย็น ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเกื้อกูลก็จะเกิดขึ้น ดังนั้น น้ำใจ จึงเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงความมีมิตรไมตรี การดูแลเอาใจ โดยแสดงออกมาจากใจจริงอย่างแท้จริง ไม่มีเสแสร้ง ไม่มีการซ่อนเร้นในเชิงผลประโยชน์

อย่างไรก็ตาม ความเข้าใจคลาดเคลื่อนเกี่ยวกับน้ำใจยังมีปรากฏให้เห็น ซึ่งอาจเป็นผลมาจากภาษาที่ใช้ประจำวัน เช่น น้ำใจไมตรี โดยมองว่าน้ำใจเกี่ยวข้องกับบุคคลที่เป็นมิตรเท่านั้น แต่น้ำใจนั้นสามารถมีได้ทั้งเป็นพี่เป็นน้อง เป็นพ่อเป็นแม่ หรือแม้แต่เป็นศัตรู ก็สามารถแผ่ น้ำใจถึงกันได้อย่างทั่วถึง ซึ่งเป็นความหมายแท้ของคำว่าไมตรี และไมตรินั้นเป็นภาษาสันสกฤต มีบาลีคือ เมตตา น้ำใจจึงถูกอิงนัยเป็นเมตตา แต่ความเมตตา คือ ความปรารถนาให้ผู้อื่นมีสุข จึงมีระดับความหมายแตกต่างจากคำว่าน้ำใจอยู่พอสมควร

น้ำใจถูกมองว่ามีบริบทของความเอื้อเฟื้อมาเกี่ยวข้อง เช่น ชุดคำว่า “การมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่” ซึ่งความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เป็นผลที่เกิดขึ้นจากความมีน้ำใจเป็นพื้นฐาน นอกจากความมีน้ำใจจะเป็นพื้นฐานที่ก่อให้เกิดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แล้ว ยังเป็นฐานที่ทำให้เกิดคุณธรรมข้ออื่นๆ ด้วย เช่น ความเมตตา กรุณา ความเอื้ออาทร ความเสียสละแบ่งปัน ความมีมิตรไมตรี การดูแลกันและกัน เป็นต้น

ดังนั้น คำว่า น้ำใจ จึงไม่ใช่สิ่งที่แสดงออกมาได้อย่างตายตัว แต่เป็นในเชิงปรากฏการณ์ เป็นสภาวะหนึ่งในจิตใจที่เป็นพื้นฐานให้เกิดสิ่งดีตามมา อภิปรัชญาเบื้องหลังน้ำใจจึงเป็นฝ่ายจิตนิยม เพราะเป็นเรื่องของจิต และมีการแสดงออกเป็นปรัชญาจริยะคือ มีความประพฤติดีที่มีลักษณะทำให้เกิดความชุ่มฉ่ำเย็น ใจ คลายทุกข์ร้อน

แนวคิดเรื่องน้ำใจปรากฏอยู่ในคำสอนโบราณ ตัวอย่างเช่น แม่ศรีเรือนต้องรู้จักคำสอนเรื่อง “เรือน 3 น้ำ 4” เรือน 3 ได้แก่ เรือนกาย เรือนผม เรือนนอน น้ำ 4 ได้แก่ น้ำใจ น้ำคำ น้ำมือ น้ำดื่ม-ใช้ (พระสุธรรม สุนทโร (นาโม), พระครูสุธีศัมภีรญาณ, อุดุลย์ หลานวงศ์, 2565) โดยสอนว่า แต่เดิมผู้ชายแต่งงานกับ

ผู้หญิง หญิงผู้นั้นจะต้องคอยดูแลให้น้ำดื่มอยู่มีได้ขาด หิวน้ำก็จะมีน้ำดื่ม ดื่มแล้วก็ชื่นใจ เธอพูดจาดี น้ำคำไพเราะ ฟังแล้วก็ชื่นใจ หิวข้าวก็มีข้าวกิน รสชาติอร่อย แสดงว่ามีน้ำมือที่ดี กินแล้วก็อร่อยดีมีความสุข และสุดท้าย เธอมีน้ำใจ ดูแลช่วยเหลือ เป็นมิตรกับคนในบ้าน เพื่อนบ้าน ทำให้มีชีวิตที่มีความสุข ไม่มีความขัดแย้งให้ร้อนกร้อนใจกับใคร

ด้วยวิจญาณญาณจะพบว่า เรือน 3 และน้ำ 3 ไม่อาจเกิดขึ้นได้เลยหากขาดน้ำที่ 1 คือ น้ำใจ ดังนั้น น้ำใจจึงเป็นพื้นฐานที่ทำให้เกิดสิ่งดีๆ ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น การทำความเข้าใจคำว่า “น้ำใจ” ให้ลึกซึ้ง ถูกต้องและเหมาะสมจะช่วยให้เราเข้าถึงตัวแก่นของน้ำใจได้ง่ายขึ้นและสามารถแยกสิ่งที่ปรากฏภายนอกกับน้ำใจที่อยู่ภายในได้อย่างชัดเจน

4.1.1 กววิทยานของน้ำใจ

เมื่อจะพิจารณาน้ำใจในฐานะความเป็นจริง ย่อมต้องอุปลักษณะภาพของน้ำใจขึ้น เบื้องต้นย่อมมองได้ว่า น้ำใจเกิดขึ้นระหว่างคน 2 คน เมื่อระบบเกิดจาก 2 สิ่งย่อมต้องพิจารณาในระบบความสัมพันธ์ที่นำไปสู่ความรู้เรื่องกฎต่างๆ และภาวะสมดุลของกฎกับความเป็นจริง และพิจารณาผลที่เกิดขึ้นว่าเป็นผลของเจตนาอย่างไร การกระทำนั้นเป็นไปโดยสมัครใจหรือไม่ และผลที่เกิดขึ้นเป็นประโยชน์แก่ฝ่ายใดและส่งผลต่อสิ่งอื่นต่อไปอย่างไร (เอนก สุวรรณบัณฑิต, 2564 น.21-30) กรอบคิดนี้จะทำให้เข้าใจการประกอบสร้างเป็นขนบและธรรมเนียมปฏิบัติของสังคมได้ ภาพความสัมพันธ์นี้สามารถวิเคราะห์ได้เป็น 4 ภาพย่อยซึ่งสรุปได้ดังตาราง 1 ได้แก่

1. การทำตามหน้าที่ คน 2 คน ต่างคนต่างดำรงอยู่ ต่างทำกิจของตน เมื่อมีกิจที่เกี่ยวข้องกันก็ทำตามกิจจนเสร็จสิ้น
2. การมีน้ำใจ คน 2 คน ต่างคนต่างดำรงอยู่ มีกิจเกี่ยวข้องกัน ฝ่ายหนึ่งช่วยเหลืออีกฝ่ายหนึ่งมากกว่าหน้าที่โดยไม่ได้เรียกร้องสิ่งใด
3. การไร้น้ำใจ คน 2 คน รู้จักกันมาก่อน มีกิจเกี่ยวข้องกัน ต่างทำตามกิจของตนจนเสร็จ
4. การมีน้ำใจ คน 2 คน รู้จักกันมาก่อน มีกิจเกี่ยวข้องกัน ฝ่ายหนึ่งจึงช่วยเหลือกิจของอีกฝ่ายหนึ่งให้สำเร็จได้โดยง่าย

ตาราง 1 ประเภทความสัมพันธ์กับการมีน้ำใจ

ประเภทความสัมพันธ์	กิจที่เกี่ยวข้องกัน	
	ช่วยเหลือ	ไม่ช่วยเหลือ
รู้จัก	การมีน้ำใจ	การไร้น้ำใจ
ไม่รู้จัก	การมีน้ำใจ	การทำตามหน้าที่

จากภาพความสัมพันธ์ทั้ง 4 ภาพ จะเห็นความสัมพันธ์ที่วางอยู่บนการไม่รู้จักกันหรือรู้จักกัน เมื่อมีกิจเกี่ยวข้องกัน จึงทำให้เกิดรูปแบบความสัมพันธ์ 3 รูปแบบ ได้แก่ การทำตามหน้าที่ การมีน้ำใจ และการไร้น้ำใจ การมีน้ำใจมีได้ 2 สถานการณ์ได้แก่ ไม่รู้จักกัน แต่ฝ่ายหนึ่งช่วยเหลืออีกฝ่ายหนึ่งโดยไม่ได้เรียกร้องสิ่งใดกับรู้จักกันมาก่อน ฝ่ายหนึ่งจึงช่วยเหลือกิจของอีกฝ่ายหนึ่งให้สำเร็จได้โดยง่าย จากทั้ง 2 สถานการณ์นี้ ผู้ที่ได้รับความช่วยเหลือย่อมรู้สึกขอบคุณและอยากตอบแทนคุณในการกระทำนั้น จึงได้ให้น้ำใจตอบแทน ดังนั้นสินน้ำใจจึงมีได้จาก 2 ความสัมพันธ์นี้

4.2 สิ้นน้ำใจ

สิ้นน้ำใจเป็นการแสดงถึงความมีน้ำใจ โดยมีเรื่องสินทรัพย์เข้ามาเกี่ยวข้อง เพื่อให้สินทรัพย์นั้นเป็นตัวแทนของความมีน้ำใจที่ผู้ให้อยากตอบแทนน้ำใจของผู้รับ โดยปกติแล้ว คำว่าสิ้นน้ำใจจะใช้เพื่อแสดงถึงการตอบแทนในน้ำใจของผู้ที่ช่วยเหลือหรือกระทำความดี หรือบำเพ็ญกิจประโยชน์เพื่อสร้างความสุขให้กับคนส่วนรวมโดยไม่หวังผลตอบแทน หากทำเพื่อหวังผลประโยชน์ในสินทรัพย์นั้นไม่ถือว่าทำด้วยน้ำใจแต่ทำเพราะหวังผลตอบแทน เช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจและทหารนำกำลังจับผู้กระทำความผิดลักลอบตัดไม้ทำลายป่า แต่มีผู้กระทำความผิดบางคนหนีรอดไปได้ ทางทางจึงตั้งรางวัลนำจับเป็นเงินจำนวนหนึ่งให้กับผู้ที่ช่วยชี้เบาะแสเพื่อให้การปราบปรามมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เมื่อมีผู้หนึ่งผู้ใดหรือแม้แต่คนในเครือข่ายของผู้ตัดไม้ทำลายป่าด้วยกันเองมาช่วยชี้เบาะแสดังกล่าวทั้งเจ้าหน้าที่จับผู้กระทำความผิดได้ เขาย่อมได้รับเงินรางวัลนำจับ เงินนำจับดังกล่าวนี้เรียกว่าค่าสินบนย่อมไม่อาจใช้สิ้นน้ำใจ ถ้าการกระทำนั้นเป็นน้ำใจ คนที่มาช่วยอาจช่วยชี้เบาะแสดังแต่ต้นโดยไม่หวังเงินรางวัลใดๆ แต่เมื่อมีการตั้งเงินรางวัล จึงมีผู้ที่มาชี้เบาะแสดังเช่นนี้ ย่อมไม่ใช่จิตใจอีกต่อไป

แม้จะมีความเหมือนกันในเชิงรูปธรรม นั่นคือ สิ้นน้ำใจกับสินบนล้วนใช้ “สินทรัพย์” มาเป็นตัวกลางในการสื่อเจตนาธรรมของใจ เส้นคันบางๆ ระหว่างสิ้นน้ำใจกับสินบนจึงแทบมองไม่เห็น แต่ก็เป็นสิ่งที่มีอยู่จริงสินทรัพย์โดยตัวของมันเองเป็นเพียงวัตถุที่ถูกประเมินค่าว่ามีมูลค่า สามารถซื้อขายได้ หรือเป็นเงินที่นำไปใช้จ่ายใช้สอยได้ตามที่ต้องการ แต่เมื่อมีเจตนาธรรมของคนเข้ามาเกี่ยวข้อง สินทรัพย์ดังกล่าวจะไม่ใช่เพียงวัตถุธรรมดา แต่จะแฝงความหมายของการให้และการรับอยู่ในนั้นด้วย ซึ่งสามารถทำความเข้าใจผ่านตัวอย่างง่ายๆ ระหว่างสิ่งที่เรียกว่า น้ำใจ สิ้นน้ำใจ และสินทรัพย์ ได้ดังนี้

ตัวอย่างแรก ปกติพี่เลี้ยงข้าวน้อง แต่วันนี้ไปไม่ได้ เลยให้เงินน้องไปซื้อกินเอง

จากประโยคดังกล่าว คำว่า “พี่เลี้ยงข้าวน้อง” เป็นเรื่องของ “น้ำใจ” ที่พี่ให้กับน้อง ส่วนการที่ “ให้เงินน้องไปซื้อกินเอง” นั้น เป็นการให้ “สิน” เพื่อแทนน้ำใจ เพราะไม่สะดวกที่จะพาน้องไปกินข้าว

ตัวอย่างที่สอง น้องกินข้าวแล้วเหลือเงินอีก วันหลังจึงบอกพี่ว่าไม่ต้องเลี้ยงแค่เอาเงินมาให้ก็พอ

จากประโยคดังกล่าว การที่น้องเอาเงินของพี่ไปกินข้าว นั้น เป็นเรื่องของการรับ “สิ้นน้ำใจ” จากพี่ ส่วนเงินที่เหลือกินเหลือใช้จากสิ้นน้ำใจนั้นกลายเป็น “สินทรัพย์” ของน้อง การที่น้องบอกว่าเอาเงินมาให้ก็พอนั้นก็คือ น้องมิได้มองหาน้ำใจและไม่ได้ต้องการสิ้นน้ำใจ เขาต้องการแต่สินทรัพย์ จึงเป็นเพียงเรื่องของสินทรัพย์ที่จะนำส่วนหนึ่งไปจัดสรรซื้อหาอาหารและเลือกที่จะเก็บสินทรัพย์อีกส่วนหนึ่งไว้ใช้ตามแต่เขาจะปรารถนาเท่านั้น

4.2.1 ภาววิทยาของสิ้นน้ำใจ

ธรรมชาติของคนเมื่อได้รับสิ่งของที่ถูกต้อง ก็จะมีความรักใคร่และพึงพอใจผู้ให้ และหาโอกาสตอบแทนบุญคุณ สิ้นน้ำใจจึงมีความหลากหลายของรูปแบบการตอบแทนคืน เป็น “วัฒนธรรมสิ้นน้ำใจ” คำว่าสิ้นน้ำใจนี้เป็นคำที่สร้างขึ้นเพื่อให้เกิดความรู้สึกเชิงคุณธรรม (moral sense) จากคุณธรรมสำคัญคือ ความกตัญญู กตเวที นั่นคือ รู้ในอุปการะที่ท่านทำให้ การรู้อุปการะนั้นวางอยู่บนบริบทที่เมื่อมีใครให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลตนในกิจการงานต่างๆ จนตนประสบความสำเร็จลุล่วงด้วยดี เราย่อมต้องระลึกในอุปการะนั้นและย่อมต้องการที่จะตอบแทนบุญคุณนั้น (reciprocity) การตอบแทนนั้นเป็นการแลกเปลี่ยนอย่างเสรี (free interchange) ไม่มีการกำหนดว่าจะต้องให้อะไร อย่างไร หรืออัตราแลกเปลี่ยนเท่าไร ทั้งนี้ การตอบแทน

บุญคุณนั้นเกิดจากการต้องการภายในที่จะต้องตอบสนองต่อความรู้สึกของตนอย่างเต็มเปี่ยม (mutual responsiveness) เนื่องจากได้รับน้ำใจจากอีกฝ่าย

อย่างไรก็ตาม การมองว่าอีกฝ่ายมีน้ำใจอุปการะช่วยเหลือตน การตอบแทนน้ำใจนี้จึงวางอยู่บนการให้รางวัล การจ่ายให้เพื่อชดเชยค่าใช้จ่ายหรือความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการที่เราต้องช่วยเหลือเขา เมื่อพิจารณาว่าเป็นการให้รางวัลหรือการจ่าย ย่อมต้องให้เป็นสินทรัพย์ สินทรัพย์ได้ถูกใช้เครื่องมือเพื่อเป็นรางวัลตอบแทนน้ำใจของอีกฝ่าย สินทรัพย์ที่ใช้นี้เรียกกันว่าสินน้ำใจ ดังนั้น ด้วยความหมายจากขนบความคิดเช่นนี้ สินน้ำใจจึงมีความหมายในเชิงบวก

สินน้ำใจจึงไม่ใช่เรื่องสินบน การเลื่อนความหมายที่เกิดขึ้นคือ การให้ความหมายใหม่แก่คำนั้นจนทำให้คำนั้นถูกจดจำด้วยความหมายใหม่จนลืมเลือกความหมายเดิม การจะย้อยทวนขนบความคิดจะต้องเห็นภาพที่ชัดเจนเสียก่อนว่าสินน้ำใจกับสินบนมีความแตกต่างกันอย่างไร วิธีที่ทำให้เราเข้าใจคำๆ นี้ได้อย่างชัดเจนและลึกซึ้งนั้น คือ การวิเคราะห์ถึงที่มาของคำว่าสินน้ำใจจากการเทียบความหมายที่มีความใกล้เคียงและเกี่ยวเนื่องกันและกันเพื่อให้เกิดการอธิบายความหมายของคำได้อย่างลึกซึ้งต่อไป

4.2.2 ประเภทของสินน้ำใจ

อุปมาตามธรรมชาติ ต้นน้ำเป็นแหล่งผลิตน้ำให้แก่ลำธาร ฉันทิ สายธารแห่งสินน้ำใจก่อเกิดได้ ก็ด้วยน้ำใจช่วยเป็นต้นน้ำให้ ฉันทิ จากภววิทยาของสินน้ำใจ จะเห็นว่าสินน้ำใจมิได้หลวมมอง แต่ก็มีขอบเขตชัดเจนในการใช้ โดยสินน้ำใจสามารถแบ่งได้ตามการแสดงน้ำใจของแต่ละคน ว่าคนนั้นมีเจตนาที่แตกต่างกัน ผู้วิจัยแบ่งน้ำใจออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ “สินน้ำใจสีขาว” กับ “สินน้ำใจสีดำ”

1) สินน้ำใจสีขาว เป็นสินน้ำใจที่มาจากความจริงใจ ใส่สะอาด ให้จากใจจริง ดังคำโบราณว่า “น้ำใสใจจริง” คือ ไม่เสแสร้งแกล้งทำหรือหลอกลวง ไม่ได้ให้โดยมุ่งหวังผลประโยชน์ใดๆ เป็นสินน้ำใจที่ให้โดยหวังความปิติใจเป็นเบื้องต้น ความสุขใจในท่ามกลาง ได้พัฒนาคุณภาพใจให้ใสสะอาดในที่สุด น้ำใจประเภทนี้อุปมาดังน้ำที่ฉ่ำเย็น ชื่นใจ ใส่สะอาด ดื่มได้ด้วยความสะดวกสบาย และให้คุณประโยชน์แก่ผู้ดื่ม ช่วยดับกระหายคลายร้อน ผ่านทุกซีให้เบาบาง

2) สินน้ำใจสีดำ เป็นสินน้ำใจที่มาจากความเสแสร้ง ให้เพราะหวังผลประโยชน์ตอบแทน มีวาระซ่อนเร้นในเรื่องผลได้ผลเสีย กำไรขาดทุน เข้ามาเป็นเงื่อนไขของการแสดงน้ำใจ น้ำใจประเภทนี้อุปมาดังน้ำที่ฉ่ำเย็น แต่ชุ่มฉ่ำไม่ใสสะอาด สกปรกเป็นโทษต่อร่างกายเมื่อดื่มเข้าไป

เมื่อมีการให้สินน้ำใจเกิดขึ้นในสังคม โดยพื้นฐานจะมีฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ให้ อีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้รับ ในกรณีที่มากกว่า 2 คน บุคคลที่สามนั้นอาจเป็นผู้สังเกตที่คอยวิพากษ์วิจารณ์ว่าสินน้ำใจที่ให้นั้นเป็นสินน้ำใจประเภทใด สินน้ำใจประเภทที่สองถือได้ว่าเป็นรากเหง้าที่นำไปสู่การคอร์รัปชันอย่างชัดเจน ดังนั้น คนให้ต้อง ให้ให้เป็น คือรู้จักให้ด้วย “น้ำใสใจสะอาด” จึงจะเป็นคุณแก่ผู้รับสินน้ำใจนั้น ส่วนผู้รับก็ต้อง รับให้เป็น คือ รับด้วยความเข้าใจตามเจตนารมณ์ของผู้ให้ รับในฐานะน้ำใจไม่ใช่สินบน หากผู้รับรับไม่เป็น น้ำใจของผู้ให้แม้จะสะอาดเพียงใดก็อาจก่อให้เกิดโทษภัยแก่ผู้รับได้ คนที่รับสินน้ำใจไม่เป็น อุปมาดังคนที่เอาแก้วสกปรกมาใส่น้ำที่สะอาด แล้วดื่มเข้าไปในร่างกาย โทษภัยไม่ได้เกิดจากน้ำใจของผู้ให้โดยตรง แต่เกิดจากเจตนาของผู้รับไม่ใสสะอาด คือ รับไว้ในฐานะสินบน ไม่ใช่สินน้ำใจ

4.3 สิบบน

สิบบนเป็นเรื่องของการให้เพื่อให้ได้สิทธิที่เหนือกว่าระบบปกติ เพื่ออำนวยความสะดวกให้เป็นพิเศษกว่าระบบปกติ สิบบนมักใช้ในแง่ของการเอารัดเอาเปรียบผู้อื่นด้วยวิธีการที่ไม่ยุติธรรม สิบบนหมายถึง เงินที่ให้ในลักษณะการบน แต่เป็นการบนเพื่อช่วยในการทุจริต การให้สิบบนจึงเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง (จักรี ศรีจารุเมธี ญาณ, 2561) เรามักเรียกการรับสิบบนเหล่านี้แตกต่างกันไป เช่น ส่วย เงินใต้โต๊ะ เป็นต้น เพื่อให้เกิดสภาวะยกเว้นและเป็นปทัสถานใหม่ เป็นยุทธศาสตร์ต่อรอง (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่วมศรี, 2565) ของฝ่ายผู้ให้ต่อผู้รับ ส่วนคำอื่นๆ ต้องพิจารณาตามบริบทเพราะบางอย่างเป็นเรื่องของการให้สิบบน แต่บางอย่างเป็นเรื่องของน้ำใจหรือธรรมเนียมปฏิบัติ เช่น ค่าแป๊ะเจี๊ยะ ค่าขนม กระเช้าของขวัญ ของฝาก เป็นต้น เราอาจทำความเข้าใจความแตกต่างระหว่างสิบบนกับสินน้ำใจได้จากตัวอย่างดังต่อไปนี้

นายคำมาตัดหญ้าที่บ้านให้ ดูเหน็ดเหนื่อย จึงเลี้ยงน้ำนายคำ.....(ก)

วันต่อมามีการเพิ่มงานให้นายคำ จึงให้ค่าแรงมากกว่าที่ตกลงกันไว้.....(ข)

จากนั้นจึงถามให้นายคำให้พุ่มนี้มาตัดกิ่งไม้ ทั้งขอร้องแทรกคิวนำมาทำเถาะ จ่ายพิเศษให้.....(ค)

ในประโยค (ก) นายคำมาตัดหญ้าที่บ้านให้เลยเลี้ยงน้ำ เป็นเรื่องของ “น้ำใจ”

ส่วนประโยค (ข) “ค่าแรง” ที่ให้นายคำเป็นเรื่อง “สินทรัพย์” ส่วนที่ให้ค่าแรงมากกว่าที่ตกลงกันไว้นั้น เป็นเรื่องของ “สินน้ำใจ”

ส่วนในประโยค (ค) นายคำซึ่งคงมีอาชีพรับจ้างทั่วไป เขาได้ถูกว่าจ้างในหลายที่ โดยปกติมีการจัดคิวคือ ใครเป็นผู้ว่าจ้างก่อน นายคำก็จะไปทำให้ก่อน แต่วันพุ่มนี้ ถ้านายคำยอมแซงคิวมาตัดกิ่งไม้ให้ การจ่ายเงินพิเศษนั้นก็คือ การ “ให้สิบบน” ส่วนนายคำเป็นผู้ “รับสิบบน” ไปในทันที จะเห็นได้ว่าคำสำคัญดังกล่าวต่างมีความหมายที่แตกต่างกันไป โดยเฉพาะคำว่า “สินน้ำใจ” กับ คำว่า “สิบบน” เป็นคำที่มีความหมายแตกต่างกันมาก หากถูกใช้เพื่อทับซ้อนเพื่อเรียกแทนคำว่าสิบบนอย่างนี้ไปเรื่อยๆ

จากกรอบคิดการมีน้ำใจในข้อ 4.1.1 เมื่อขยายความมาที่สิบบนทำให้เข้าใจการประกอบสร้างเป็นขนบและธรรมเนียมปฏิบัติของสังคมได้ ภาพความสัมพันธ์สามารถวิเคราะห์ได้เป็น 10 ภาพย่อย ดังตาราง 2 ได้แก่

1. การทำตามหน้าที่ คน 2 คน ต่างคนต่างดำรงอยู่ ต่างทำกิจของตน เมื่อมีกิจที่เกี่ยวข้องกันก็ทำตามกิจจนเสร็จสิ้น
2. การมีน้ำใจ คน 2 คน ต่างคนต่างดำรงอยู่ มีกิจเกี่ยวข้องกัน ฝ่ายหนึ่งช่วยเหลืออีกฝ่ายหนึ่งมากกว่าหน้าที่โดยไม่ได้เรียกร้องสิ่งใด
3. การเรียกรับสิบบน คน 2 คน ต่างคนต่างดำรงอยู่ มีกิจเกี่ยวข้องกัน ฝ่ายหนึ่งบอกผลประโยชน์ที่ต้องการกับอีกฝ่ายหนึ่ง ถ้าอีกฝ่ายยอมให้ก็จะช่วยทำกิจของฝ่ายนั้นเป็นพิเศษ
4. การให้สิบบน คน 2 คน ต่างคนต่างดำรงอยู่ มีกิจเกี่ยวข้องกัน ฝ่ายหนึ่งยื่นผลประโยชน์ให้อีกฝ่ายหนึ่งและขอให้อีกฝ่ายช่วยกิจของตนเป็นพิเศษ
5. การเสนอสิบบน คน 2 คน ต่างคนต่างดำรงอยู่ มีกิจเกี่ยวข้องกัน ฝ่ายหนึ่งเสนอผลประโยชน์ให้อีกฝ่ายหนึ่งและขอให้อีกฝ่ายช่วยกิจของตนเป็นพิเศษ และจะให้ผลประโยชน์นั้นเมื่อกิจของตนสำเร็จ

6. การไร้น้ำใจ คน 2 คน รู้จักกันมาก่อน มีกิจเกี่ยวข้องกัน ต่างทำตามกิจของตนจนเสร็จ
7. การมีน้ำใจ คน 2 คน รู้จักกันมาก่อน มีกิจเกี่ยวข้องกัน ฝ่ายหนึ่งจึงช่วยเหลือกิจของอีกฝ่ายหนึ่งให้สำเร็จได้โดยง่าย
8. การเรียกรับสินบน คน 2 คน รู้จักกันมาก่อน มีกิจเกี่ยวข้องกัน ฝ่ายหนึ่งบอกผลประโยชน์ที่ต้องการกับอีกฝ่ายหนึ่ง ถ้าอีกฝ่ายยอมให้ก็จะช่วยทำกิจของฝ่ายนั้นเป็นพิเศษ
9. การให้สินบน คน 2 คน รู้จักกันมาก่อน มีกิจเกี่ยวข้องกัน ฝ่ายหนึ่งยื่นผลประโยชน์ให้อีกฝ่ายหนึ่งและขอให้อีกฝ่ายช่วยกิจของตนเป็นพิเศษ
10. การเสนอสินบน คน 2 คน รู้จักกันมาก่อน มีกิจเกี่ยวข้องกัน ฝ่ายหนึ่งเสนอผลประโยชน์ให้อีกฝ่ายหนึ่งและขอให้อีกฝ่ายช่วยกิจของตนเป็นพิเศษ และจะให้ผลประโยชน์นั้นเมื่อกิจของตนสำเร็จ

ตาราง 2 ประเภทความสัมพันธ์กับสินบน

ประเภทความสัมพันธ์		กิจที่เกี่ยวข้องกัน	
		ช่วยเหลือ	ไม่ช่วยเหลือ
รู้จัก	ผลประโยชน์	การเรียกรับ/ให้/เสนอสินบน	การทำตามหน้าที่*
	ไม่มีผลประโยชน์	การมีน้ำใจ	การไร้น้ำใจ
ไม่รู้จัก	ผลประโยชน์	การเรียกรับ/ให้/เสนอสินบน	การทำตามหน้าที่*
	ไม่มีผลประโยชน์	การมีน้ำใจ	การทำตามหน้าที่

จากภาพความสัมพันธ์ทั้ง 10 ภาพ จะเห็นความสัมพันธ์ที่วางอยู่บนการไม่รู้จักกันหรือรู้จักกัน กับผลประโยชน์ เมื่อมีกิจเกี่ยวข้องกัน จึงทำให้เกิดรูปแบบความสัมพันธ์ 6 รูปแบบ ได้แก่ การทำตามหน้าที่ การมีน้ำใจ การเรียกรับสินบน การให้สินบน การเสนอสินบน และการไร้น้ำใจ ซึ่งประเด็นที่ทำให้เกิดชนบสินบน ได้แก่ 1) การเรียกรับสินบนคือ การที่ฝ่ายหนึ่งบอกผลประโยชน์ที่ต้องการกับอีกฝ่ายหนึ่ง ถ้าอีกฝ่ายยอมให้ก็จะช่วยทำกิจของฝ่ายนั้นเป็นพิเศษไม่ว่าจะรู้จักกันหรือไม่ 2) การให้สินบนจะมาจากการฝ่ายหนึ่งยื่นผลประโยชน์ให้อีกฝ่ายหนึ่งและขอให้อีกฝ่ายช่วยกิจของตนเป็นพิเศษไม่ว่าจะรู้จักกันมาก่อนหรือไม่ก็ตาม และ 3) การเสนอสินบนจะเกิดเมื่อฝ่ายหนึ่งเสนอผลประโยชน์ให้อีกฝ่ายหนึ่งและขอให้อีกฝ่ายช่วยกิจของตนเป็นพิเศษ และจะให้ผลประโยชน์นั้นเมื่อกิจของตนสำเร็จไม่ว่าจะรู้จักกันมาก่อนหรือไม่ก็ตาม อย่างไรก็ตาม เมื่อมองจากแนวคิดสินบน การรู้จักกันและการมีน้ำใจช่วยเหลือกันอาจมองได้ว่าเป็นระบบอุปถัมภ์อย่างหนึ่ง ซึ่งเกิดได้ทั้งในหมู่ญาติ มิตรสหาย ระบบอุปถัมภ์ในองค์กรและระบบอุปถัมภ์ระหว่างอาชีพ (สัญญาศรณ์ สวัสดิ์ไธสง, 2564) จึงได้มีความพยายามรณรงค์ให้เกิดความสัมพันธ์ในระดับการทำตามหน้าที่โดยขยายขอบข่ายจากรูปแบบที่ 1 โดยกำหนดเพิ่มเติมว่าทั้งรู้จักหรือไม่รู้จักกัน แม้จะมีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้องก็ไม่ช่วยเหลือเป็นพิเศษ โดยมองว่าเป็นความสัมพันธ์เชิงคุณธรรมในด้านการต่อต้านการคอร์รัปชัน ซึ่งหากพิจารณาแล้ว การรู้จักกันและมีผลประโยชน์แต่ไม่ช่วยเหลือเป็นภาวะที่ไม่น่าจะเกิดขึ้นหรือถ้าเกิดขึ้นก็น่าจะนำไปสู่ความขัดแย้งกันได้ ส่วนถ้าไม่รู้จักกัน แม้มีผลประโยชน์ก็ไม่ช่วยเหลือ ภาวะนี้ดูจะมีความเป็นไปได้คือ เกิดขึ้นได้จริง

4.4 การเลื่อนความหมายของสินน้ำใจในการคอร์รัปชัน

มนุษย์มีความต้องการเอารัดเอาเปรียบผู้อื่น อยากมีสิทธิเหนือผู้อื่นเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง เขาต้องการการดูแลหรือดำเนินการให้เกินกว่าที่ระบบปกติจะทำ เขาจึงทำตามสัญญาตามด้วยการให้สินบน ข้อเสนอที่ยื่นเสนอต่อผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ๆ สามารถอำนวยความสะดวกเพื่อตอบสนองความต้องการให้แก่เขาได้ การให้สินบนจะก่อเกิดการทำลายระบบหรือการปล่อยปละละเลยระบบ นั่นคือ มีการใช้อำนาจรัฐที่ไปตอบแทนต่อสินทรัพย์นั้น ซึ่งก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมกับผู้อื่นด้วย มนุษย์กลุ่มนี้ก็เกิดมีความกระดากอายในใจ ครั้งจะเรียกสินบนก็เห็นว่าคนในสังคมไม่ยอมรับ จึงเปลี่ยนคำเสียใหม่โดยเอาคำว่า สินน้ำใจ มาแทนที่ เพื่อให้ดูดี ถูกต้อง ได้รับการยอมรับนับถือ แต่เขาก็ไม่ได้ปรับเปลี่ยนวิธีการให้อย่างที่ถูกต้อง เขายังคงให้ตามวิธีของสินบนอยู่นั่นเอง เพียงแต่เป็นการเปลี่ยนคำเรียกหาเท่านั้น

เมื่อมีการใช้คำว่าสินน้ำใจมาแทนที่เพื่อทำให้ภาพลักษณ์ของการให้และการรับมีความคลุมเครือ และถือว่าเป็นภัยอย่างสำคัญจนทำให้องค์กรความโปร่งใสนานาชาติ หรือ “Transparency International (TI) ได้จัดเป็นกลุ่มประพฤติมิชอบ (Misconduct) เป็นการคอร์รัปชันรูปแบบหนึ่งที่ต้องขจัดให้หมดไปด้วยหลักธรรมาภิบาล (พระครูโอภาสสรวิคุณ (ชาตรี อาสโภ), สิทธิกร อมฤตวาริน, กิรติ บุญเจือ, เอนก สุวรรณบัณฑิต, 2564) จึงเกิดแนวทางการกำกับและควบคุมสินน้ำใจ ทั้งนี้ มาตรการป้องกันการให้สินน้ำใจของประเทศต่างๆ มักจะกำหนดมาตรการจำกัดรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดอันคำนวณเป็นเงินได้ของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งมี 3 แนวคิด คือ

- 1) ไม่ห้ามการรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใด แต่ต้องเปิดเผยการรับประโยชน์ในรอบปีต่อสาธารณะ เพื่อให้ประชาชนตรวจสอบ
- 2) กำหนดวงเงินที่สามารถรับได้ตามปกติประเพณีนิยม ได้แก่ การแสดงความยินดี การแสดงความเสียใจ และธรรมจรรยา ซึ่งหมายถึง การรับจากญาติตามฐานานุรูป
- 3) ห้ามรับของขวัญหรือประโยชน์อื่นใดที่คำนวณเป็นเงินได้ทุกชนิด หรือ “No Gift Policy” ตามหลักคิดที่ว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐมีหน้าที่บริการประชาชนและมีรายได้จากภาษีที่ประชาชนให้แล้ว จึงไม่สมควรรับประโยชน์ใดๆ อีก

ประเทศไทยใช้แนวคิดที่สอง โดยบัญญัติไว้ในกฎหมาย ป.ป.ช. ฉบับ พ.ศ. 2561 มาตรา 128 ห้ามมิให้เจ้าพนักงานของรัฐผู้ได้รับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดอันอาจคำนวณเป็นเงินได้จากผู้ใด ยกเว้น 3 กรณี คือ

กรณีแรก ทรัพย์สินหรือประโยชน์อันควรได้ตามกฎหมาย หรือกฎ ข้อบังคับ ที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

กรณีที่สอง เป็นการรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดจากบุพการี ผู้สืบสันดาน หรือญาติที่ให้ตามประเพณี หรือตามธรรมจรรยาตามฐานานุรูป

กรณีที่สาม การรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดโดยธรรมจรรยาตามหลักเกณฑ์และจำนวนที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด ซึ่งตามประกาศคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เรื่องหลักเกณฑ์การรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดโดยธรรมจรรยาของเจ้าหน้าที่ของรัฐ พ.ศ. 2543 ข้อ 5 (2) ระบุไว้ว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐจะรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดโดยธรรมจรรยาได้ หากเป็นการรับทรัพย์สินหรือ

ประโยชน์อื่นใดจากบุคคลอื่นซึ่งมิใช่ญาติมีราคาหรือมูลค่าในการรับจากแต่ละบุคคล แต่ละโอกาสไม่เกินสามพันบาท

“ธรรมจรรยา” ตามประกาศของ ป.ป.ช. หมายถึง “การรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดจากญาติหรือจากบุคคลที่ให้แก่ในโอกาสต่างๆ โดยปกติตามขนบธรรมเนียม ประเพณี หรือวัฒนธรรม หรือให้กันตามมารยาทที่ปฏิบัติกันในสังคม

“ประโยชน์อื่นใด” หมายถึง สิ่งที่มีมูลค่า ได้แก่ การลดราคา การรับความบันเทิง การรับบริการ การรับการฝึกอบรม หรือสิ่งใดในลักษณะเดียวกัน

การลดสินน้ำใจในวงราชการ จำเป็นต้องสร้างจิตสำนึกให้เจ้าหน้าที่ของรัฐไทยมีหิริ โอตตัปปะหรือความละอายชั่ว กลัวบาป และตระหนักรู้ว่าเป็นการทำลายชาติ รวมถึงผู้นำต้องเป็นแบบอย่าง และปราบสินน้ำใจในองค์กรที่รับผิดชอบอย่างจริงจัง

ดังนั้นไม่ว่าคำที่มีความหมายดีแต่เดิมมาอย่างไร แต่โดยธรรมชาติที่เกิดขึ้นที่เป็นเรื่องของสินบน การเลื่อนความหมายของสินน้ำใจในวงการคอร์รัปชันจึงเปรียบเสมือนเอาใบตองมาห่อปลาเน่า ธรรมดาใบตองเป็นใบของต้นกล้วยที่คนนิยมนำมาห่ออาหารและขนมเพราะเป็นสิ่งที่ไม่ก่อให้เกิดโทษต่อร่างกาย แต่ถึงแม้ใบตองจะดูสะอาดปลอดภัยเพียงใด หากนำไปห่อปลาเน่า ใบตองที่ใช้ห่อนั้นก็พลอยติดกลิ่นปลาเน่านั้นไปด้วย เรื่องของสินน้ำใจมาใช้แทนคำว่าสินบน ความหมายที่ดีก็ถูกเลื่อน ถูกกีดกร่อนไปที่ละน้อยจนในที่สุดก็สูญเสียความหมายดีๆ จากคำๆ นี้ไป

เมื่อทุกคนติดชินในความหมายใหม่ก็ตั้งป้อมกันไว้มาก่อนว่า การให้สินน้ำใจคือ การติดสินบน ในสภาพหน้าจึงเป็นที่น่ากังวลว่า “สินน้ำใจ” จะไม่มีที่ยืนในสังคม เพราะถูกตีค่าให้กลายเป็นเรื่องผลประโยชน์ที่เกินกว่าจะให้หรือรับไว้ จึงเป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง ถ้าวันหนึ่งคนในสังคมมองอย่างเหมารวมว่า สินน้ำใจคือสินบน เพราะจะไม่มีใครกล้าแสดงออกซึ่งน้ำใจไม่ตรีต่อกันและกันอีก ต่างคนต่างระวังและระแวงอยู่ตลอดเวลาเมื่อทำไปแล้วหรือให้ไปแล้วคนจะมองว่าเป็นการให้สินบน คนให้และคนรับต่างเป็นคนเลว คือ เกิดการด่วนสรุปในทางลบโดยไม่พิจารณาหรือใช้วิจารณ์ญาณเสียก่อน

5. อภิปรายผลการวิจัย

ปัญหาการเลื่อนความหมายนี้เป็นปัญหาที่สำคัญมาก และคนส่วนใหญ่มักมองข้ามหรือมองไม่เห็น ผู้วิจัยจึงชวนขอชี้ชวนให้น้ำเรื่องนี้มาช่วยวิเคราะห์ วิจัย และวิธาน กันอย่างจริงจัง เพื่อรักษาความหมายดีๆ ของคำว่าสินน้ำใจเอาไว้ โดยการให้ความหมายเดิมกลับมาอีกครั้ง (remeaning) เพื่อให้คนรุ่นใหม่ได้เข้าใจความหมายเดิมซึ่งมีความหมายที่ดีอยู่แล้วเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมอย่างเหมาะสมต่อไป

กระบวนการการให้ความหมายนี้เปรียบเหมือนการอนุรักษ์ต้นน้ำลำธาร คือ รู้จักการใช้ การดูแลรักษา และปรับปรุง พื้นฟูบริบทของต้นน้ำลำธารด้วยวิธีการที่เหมาะสม ให้ได้รับประโยชน์คุณค่าในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และหาทางป้องกัน รักษาต้นน้ำลำธารไม่ให้ถูกทำลายจากบริบทรอบข้าง ให้มีคุณภาพดีดังเดิมหรือดีขึ้นกว่าเดิมอีกด้วย ถ้าพบว่า บริเวณใดของพื้นที่ต้นน้ำลำธาร มีความเสื่อมโทรมเกิดขึ้น จะต้องรีบดำเนินการปรับปรุงและฟื้นฟู พื้นที่เสื่อมโทรมเหล่านั้น ให้คืนสภาพโดยเร็วที่สุดเสมอ

คำว่าสินน้ำใจนั้นพบว่าความหมายถูกเลื่อนไปในทางที่เสื่อมโทรมคือ มีคุณค่าเท่ากับคำว่าสินบน เมื่อทราบว่าการเลื่อนความหมายก็ควรคืนสภาพคำๆ นี้โดยเร็วที่สุด ซึ่งอาจทำได้ด้วยการอนุรักษ์ความหมายเดิมเพื่อรักษาความหมายของคำให้ตรงกับสภาพหรือสภาวะของคำว่าสินน้ำใจ มีการกำหนดขอบเขตความหมายที่ใช้หรือไม่ใช้อย่างชัดเจน ส่วนใดที่ไม่ใช่ความหมายแท้และทำให้ความหมายเดิมเสียไปก็ใช้วิธีนิรนัย (deduction) คือ ตัดส่วนที่ผิดเพี้ยนออกไปทีละส่วนๆ เพื่อให้เหลือแต่ส่วนที่ตรงกับความหมาย จากนั้นก็ช่วยกันปรับปรุง ดูแลรักษา พื้นฟูในส่วนที่ถูกทำลายด้วยการช่วยกันศึกษาวิเคราะห์ ขยายความหมายให้ครอบคลุมในแต่ละบริบทให้มากที่สุด เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการนำไปประยุกต์ใช้ในแต่ละสถานการณ์ จากนั้นต้องมีการประชาสัมพันธ์ด้วยการให้การศึกษาแก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป ให้ตระหนักถึงคุณค่าของการมีน้ำใจ และโทษของการขาดน้ำใจเพื่อให้เห็นคุณค่าของคำว่าสินน้ำใจบนพื้นฐานของน้ำใจจริงอันเป็นความ “ดีงาม” แบบไทยแท้ และเห็นภัยที่เกิดขึ้นจากการเลื่อนความหมายหรือทำลายความหมายเดิมให้เสียไป และมีการรณรงค์ให้ปราชญ์ชาวบ้าน นักวิชาการในแต่ละสาขา ประชาชนในแต่ละอาชีพ นักเรียนนักศึกษาในทุกระดับชั้น และประชาชนโดยทั่วไปได้เข้ามามีส่วนร่วมกับทางราชการเพื่อส่งเสริมโครงการต่างๆ ที่ช่วยสร้างความมีน้ำใจให้เกิดขึ้นในสังคมและประเทศชาติอย่างต่อเนื่อง

6. ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยเสนอว่าในด้านการวิจัยและการศึกษา รัฐควรสนับสนุนทุนวิจัยเพื่อการศึกษาและขยายผล เพื่อเปิดช่องทาง วิธีการที่จะนำผู้เชี่ยวชาญทางด้านศีลธรรม จริยธรรม เข้าไปแสวงหาความร่วมมือกับคนในชุมชนทุกอาชีพเพื่อสร้างโครงการดีๆ ที่สามารถปลูกและปลุกคุณธรรมให้คนไทยเกิดมีน้ำใจกลับมาดังเดิม ทั้งนี้ อาจมีการนำเนื้อหาที่ได้จากการถอดบทเรียนไปเป็นเนื้อหาหลักในตำราเรียนและมีการสอน การฝึกอบรมให้กับนักเรียน นักศึกษา อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้ที่จบการศึกษาเป็นบัณฑิต มหาบัณฑิต คุรุบัณฑิตที่มีคุณภาพ มีจิตอาสา มีน้ำใจเอื้อเฟื้อช่วยเหลือเกื้อกูลเพื่อนมนุษย์ และเป็นการส่งเสริมจิตสำนึกให้กับอนาคตของชาติที่จะเข้าไปบริหารบ้านเมืองให้เกิดระบบธรรมาภิบาลที่เข้มแข็งต่อไป เพราะเด็กและเยาวชนเหล่านี้จะมีภูมิคุ้มกันที่ดี มีจิตสำนึกที่ดี และมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่อันเป็นอัตลักษณ์อย่างหนึ่งของความเป็นไทย

ในด้านนโยบายแห่งรัฐ สิ่งที่กำหนดขึ้นไม่ว่าจะเป็นเรื่องวิสัยทัศน์ เป้าหมาย แผนยุทธศาสตร์ ควรตั้งอยู่บนฐานกระแสดิถีปรัชญากระบวนการทรรศน์หลังนวยุคสายกลางเพื่อให้การปรับเปลี่ยนกระบวนการทรรศน์ (paradigm shift) คือ มีการปฏิบัติเพื่อนำไปใช้พัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างมีวิจารณ์ญาณด้วยการวิเคราะห์ให้เกิดความเข้าใจ วิจัยเพื่อประเมินค่าให้เข้าถึง และวิธานด้วยการประยุกต์เพื่อให้เกิดการพัฒนา สอดคล้องกับหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ส่งเสริมให้เกิดการทำดีมีสุขขึ้นในสังคม ด้วยน้ำใจที่ใสสะอาดปราศจากสินบน เพื่อให้ความหมายที่ดีของคำว่า “สินน้ำใจ” ช่วยปลูกและปลุกจิตสำนึกของคนไทยให้หันมาเอาใจใส่ในเรื่องความมีน้ำใจกันมากๆ แสวงหาความสุขบนความสุขของผู้อื่นให้มากๆ เพื่อให้ได้สัมผัสความสุขแท้ตามความเป็นจริง ด้วยพลังสร้างสรรค์ พลังปรับตัว พลังร่วมมือ และพลังแสวงหา สังคมจึงจะยืนหยัดได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน

บรรณานุกรม

- Bos, J. (2020). Research ethics for students in the social sciences, https://doi.org/10.1007/978-3-030-48415-6_8.
- จักรี ศรีจารุเมธีญาณ. (2561). นโยบายต่อต้านคอร์รัปชันและการให้สินบน. วารสารสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 5(2), 301-310.
- จิรัฐพร ไทยจูเหลือม, พิมพ์พจี บรรจงปรุง, อารีย์ ศรีอำนวย, วิมาน วรรณคำ. (2561). วัฒนธรรมและการใช้ภาษาเกี่ยวกับการทุจริตคอร์รัปชันในบริบทสังคมที่ปรากฏในวรรณกรรมไทยและการใช้จริงในปัจจุบันของภาคประชาสังคมจังหวัดนครราชสีมา. วิจิตรวรรณสาร, 2(3), 53-69.
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. (2565). ส่วย สินบน การรีดไถ: พื้นที่สีเทาในความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ทูตและแรงงานข้ามชาติ. สังคมศาสตร์, 34(1), 14-44.
- พจนมา มาโนช, กิรติ บุญเจือ, เอนก สุวรรณบัณฑิต, สิริกร อมฤตวาริน. (2563). มรดกเชิงพลวัตผ่านกระบวนการทศวรรษ 5 กับการแก้ไขทุจริต: การศึกษาเชิงวิเคราะห์ วิจัยและวิจารณ์. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 8(1), 247-256.
- พระครูโสภาสราธิคุณ (ชาตรี อาสโภ), สิริกร อมฤตวาริน, กิรติ บุญเจือ, เอนก สุวรรณบัณฑิต. (2564). พุทธธรรมาภิบาลกับปรัชญาหลังนวยุคสายกลาง. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 9(4), 1444-1454.
- พระสุพรม สุนทร (นาโม), พระครูสุธีคัมภีรญาณ, อดุลย์ หลานวงศ์. (2565). เอือน 3 น้ำ 4 ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของชุมชนตำบลยางท่าแจ้ง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม. Journal of Modern Learning Development. 7(9): 25-37.
- สัญญาครณ์ สวัสดิ์ไธสง. (2564). มุมมองต่อระบบอุปถัมภ์กับระบอบประชาธิปไตยในสังคมไทย. วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, 1(2), 1-18.
- สิริกร อมฤตวาริน, กิรติ บุญเจือ. (2558). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับความสุขแท้ตามความเป็นจริง. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2(6), 259-266.
- อิมรอน ชาเหาะ, ยาสมิน ชัตตาร์, อับดุลเอววัล ลิดี. (2565). ริชวะฮ์กับการเลือกตั้ง: จากหลักอิสลามสู่ปรากฏการณ์ในสังคมมลายูมุสลิมชายแดนใต้. วารสารวารสารการเมืองและสังคม, 1(1), 39-56.
- เอนก สุวรรณบัณฑิต. (2564). ความรู้และสันติภาพ (e-book). กรุงเทพฯ: ปิสเปส.